

ДЕБАЛКАНИЗАЦИЈА СВЕСТИ

Истакнути дипломата и експерт за област енергетског развоја и безбедности, изванредни и опуномоћени амбасадор и доајен дипломатског кора у Белорусији од 2004. до 2011. године, представљао је својевремено нашу земљу и у Москви и Софији. Поред бројних путописних остварења у којима је представио богато дипломатско искуство, објавио је и неколико значајних књига о „енергетској трци” и „рату ресурсима” између Запада и Истока, доказујући да енергетски ресурси могу и треба да смирују страсти, а не да воде рату и сукобима.

Мада је повод за интервју књига „Ера руског гаса – гас и глобална безбедност“, у издању Медија центра „Одбрана“, то није једини разлог за овај разговор. Имам утисак, господине Ђукићу, да сте својим ранијим делима, у којима упорно истражујете односе великих сила и њихов утицај на мале земље, показали интересовање и бригу за положај малог народа, па и обичног човека у данашњем свету.

– Потичем из „малог српског народа“, „из обичне српске средине“. Али сам се, радећи у дипломатији и живећи у неколико земаља, упознајући људе из различитих делова света, уверио да је он саздан управо од мноштва малих народа, а да они „велики“ народи и нису тако велики ни тако хомогени и монолитни каквим их начелно доживљавамо, а поготово каквим се они представљају својим хегемонизмом. Никада се нисам осећао „малим“ нити сам дозвољавао такву ситуацију. Јер, имају „велики“ и те како Ахилу пету, и то не једну. Уосталом, такав је био „Титаник“, а такве су биле и све империје које историја познаје – све до једне су пропале, па и ненадмашна Византија, битишући међу њима највише 1.500 година. Велики народи су, у ствари, конгломерат народа које суштински повезује глобални „велесилски амалгам“. И ко може да представи постојање само великих народа? Многи међу њима су нестали или здобљени на попришту векова.

О Имају ли данас, у свету глобализације, „мали народ“ и „мали човек“ загарантовано место или им преци неизбежно сврставање и прилагођавање захтевима великих?

– Судбину света решаваће мали, „безимени“ народи, они који су носиоци демографске експлозије од средине прошлог века. То нису ни Американци, ни Енглези, ни Немци, ни Французи, то није нико из „западне породице народа“. У потврду тог става можемо позвати и податке Уједињених нација који нам веродостојно говоре куда се креће људски род. У нашем времену, када се све изражава и доказује „хладним и безосећајним“ цифрама, све се може прилично веродостојно израчунати. Тај синтетички показатељ јесте индекс људског развоја (Human development index – HDI), као GDP по становнику, трајање

живота, ниво писмености, медицинских услуга. Тај показатељ карактерише демографске инвестиције, при чему се претпоставља да је коначни циљ улагања – развој човека, а економски раст је само средство да се он достигне. Према тој методологији, акумулирано богатство (или физички капитал) на планети сачињава само 16 одсто укупног богатства, природни ресурси – 20 одсто, а људски капитал (или акумулирана улагања у човека) – 64 одсто. При томе у неким земљама (Немачка, Јапан, Швајцарска) удео људског капитала прелази 80 одсто. На врху ранг-листе је Норвешка, потом Аустралија, Нови Зеланд, САД, Ирска... Србија се, по том критеријуму, индексу људског развоја, налазила на 60. месту.

Али економски, еколошки и демографски развој у свету морају бити усаглашени, иначе долази до еколошке и демографске експлозије. Наша планета се убрзано креће ка магичној цифри од девет милијарди становника! То није становништво Европе, САД и Канаде, Русије. И данас се десетине па и стотине милиона тих „малих људи“ креће по свету, из земље у земљу, „трбухом за крухом“. Тога смо и ми у Србији сведоци, а колико смо свесни, друго је питање. И они ће опредељивати будућност света, којем прети хаос због глобализма „малог броја великих имена“.

О У својим најновијим радовима велику пажњу поклањате енергетским ресурсима и њиховом значају у међународним односима. Руски гас је последњих деценија постао моћно енергетско оружје у борби за превласт између САД и Русије у овом делу Европе. Може ли Русија на дуже стазе завладати Европом на основу огромних капацитета земног гаса?

– Руски гас је у Европу доспео први пут скоро пре четрдесет и пет година, онда када је Европа била у снажном успону, када је крупним корацима корачала у постиндустријско друштво, када су јој биле потребне многе нове радне руке (гастарбајтери), па и из наше земље, када јој је било потребно ново гориво, седамдесетих година прошлог века, да јој реши све те нагомилане проблеме, укључујући загађену животну средину. Било јој је потребно чисто гориво. Био јој је потребан гас – не само

као гориво него и као сировина којој припада будућност. И Европљани су тај ресурс могли наћи само у тадашњем СССР-у, којем су и те како биле потребне „западне паре“. Тако је гас постао материјална подлога међународне политике познате као детант, попуштање, Запада и Истока. И када су 1972. прве милијарде руског, совјетског, гаса потекле у Западну Европу било је јасно да је, после многих година преговарања, пробијена „гвоздена завеса“. Већ тада је било јасно да ће пасти и „зид“ између Истока и Запада.

Руски гас се данас доживљава као „веома моћно енергетско оружје у борби за превласт између САД и Русије у овом делу Европе.“ Али ја морам да кажем да је то тако само за оне који не познају суштину тог великог комплексног питања, па им се може опростити, али за оне који тиме распиреју нови хладни, или неки други рат на европским просторима, опроштаја нема. Поготово су то агресивни противници руског гаса у Европи, који јој нуде немогућа решења у виду прескупог течног гаса или гаса из шкриљаца, који је још и еколошки неподношљив. Ти исти дежурни критичари и антируски гасни лобисти, међутим, ћутали су када је ове зиме Европа, да се не смрзне, да привреда не стане, куповала из Русије рекордне количине гаса – више од 600 милиона кубних метара дневно – и када је, за последњу годину, купила више од 130 милијарди кубних метара руског гаса (више од 400 милијарди кубних метара, колико гаса годишње троши Европска унија).

Тачно је да Русија влада највећим резервама гаса на свету, практично неисцрпним, да је једина способна да гарантује глобалну гасну безбедност, али подједнако велики и још већи произвођач гаса су САД (више од 700 милијарди кубних метара гаса годишње). Међутим, оне су и још већи светски потрошач гаса.

Далеко сам од помисли да је циљ руске гасне стратегије да једно дана потпуно завлада европским тржиштем гаса. Једноставно то није ни у интересу Русије, то за њу није тржишно оптимално. Она гради моћне гасоводе за Кину („Снага Сибира“, „Алтај“), Јапан, Пацифик, има у плану Индију, отвара нове капацитете за течни гас. Осим тога, Унија има јасну гасну стратегију да не може више од че-

твртине потрошње да заснива на једном снабдевачу гаса. И да додам, управо је ЕУ инаугурисала диверзификацију снабдевања гаса из нових неруских извора, из других земаља (Централна Азија, Блиски исток, Северна Африка), и новим маршрутама, као нову политику гасне безбедности. Унија себи не може допустити да зависи само од руског гаса. Било би то супротно основној логици енергетске (гасне) безбедносне политике. Могуће је да тако нешто себи допуштају земље које немају осећај за безбедносну политику.

Q У свом најновијем делу „Ера руског гаса – гас и глобална безбедност“ доносиш и преглед међународних односа, посебно кроз призму великих сила и сагледавање њиховог односа према малим народима. Велики значај придајеш енергији као све ефикаснијем оружју у прекомјоновању света. Како ће се у новим условима снаћи оне земље и народи који ће ресурсе немају?

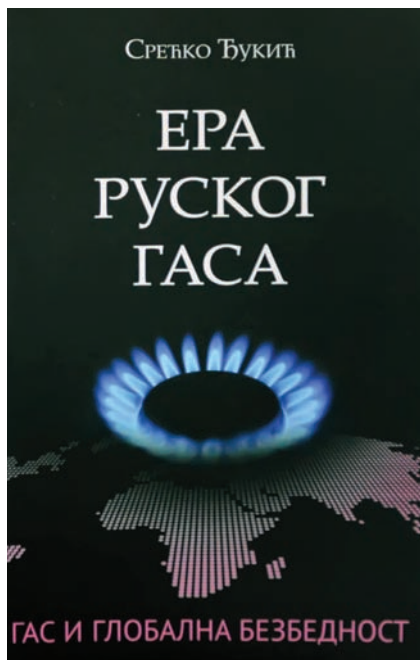
– Ми заиста живимо у ери руског гаса, будући да је он свуда око нас у Европи, да је постао незаменљив, и тиме политички чинилац. Зато сам у овој књизи посебну пажњу посветио питањима енергетске безбедности. У том контексту мислим да сам успео да докажем да нема енергетске кризе, да нема дефицита гаса и осталих енергената, него је реч о политичким играма „крупних“ играча на политичкој сцени, а цену плаћају, по обичају, они који су у тој игри најнеспремнији. Демонстрирао сам улогу енергетске дипломатије, приказао моделе данас постојеће гасне безбедности и демистификовао „фактор“ транзитних земаља у снабдевању гасом у Европи и у Србији.

Све развијене и напредне државе имају, упоредо са стратегијом (доктрином, концепцијом) националне и друге безбедности (до прехранбене и информационе), и стратегију енергетске безбедности, коју стално иновирају. С друге стране, она се проучава у војним школама и армијама које су позване да је штите. У том погледу су САД, ЕУ, НАТО, али и Русија далеко одмакли.

Малим државама преостаје да воде врло активну енергетску политику. Ми смо ту у још сложенијој ситуацији, јер је у Србији ниво гасификације веома низак (процењује се највише око 20 од-

сто друштва и привреде), а цена гаса је, због наше дуге пасивности, далеко виша него код других. Међутим, није могуће ући у 21. век без гаса, без тог најчистијег и најефикаснијег горива и сировине.

Q У књизи „Балканизација Балкана“ писали сте о разбијању земље која је једно време чинила већину шог полуострва, историјски презреног дела Европе. Његова судбина и улога нашег народа на овим просторима занима Вас и у делу „Нови крсташки на Балкану“. Строго сте у набрајању наших историјских грешака, али и благонаклони, с обзиром на то да и нисмо могли другачије. Како данас оцењујете њихово деловање и деловање српског народа на Балкану, у знајно другачијим условима од оних у 20. веку?

– Ми морамо много брже и много храбрије да идемо напред. Восталом, ако хоћете, у томе се наш народ и разликовао од других. И нису раније били услови бољи. Па и да су били? То мора бити мотив да се иде напред. Морамо се далеко више ослонити на сопствене снаге, а тога, изгледа, нема. Недостаје нам мотивациони фактор и зато говорим да на њему морамо радити. Поруку Европске уније да морамо урадити ово, па оно, да морамо испунити Маастрихт и остале услове, управо тако треба читати.

Нисам задовољан не само понашањем и деловањем, и не само на Бал-

кану, у периоду од распада СФРЈ. Од тада нисмо решили ни затворили ни један једини проблем, ако нисмо неки и отворили. А идемо у сусрет тридесетој годишњици нестанка „велике Југославије.“ Упоредите то са завршетком Другог светског рата 1945. и са 1975. годином? Да ли је постојао неки крупан проблем из тога рата да није решен за тридесет година?

У том смислу потребно нам је много више рада и националног јединства, које, наравно, не „пада с неба“, него се негује и кује по оним основним, магистралним питањима унутрашње и спољне политике, који важе за све владе и све боје власти.

Србија је опредељивала политичку трајекторију Балкана увек када је била политички јака, економски просперитетна, богата, када је друге помагала, а не тражила помоћ, када је због својих слобода српска држава била магнет за друге народе и људе који су тражили да живе у њој. Није се она наметала као лидер, него су је други истурили на ту позицију Пијемонта, јер нису имали оно што је Србија имала – слободу и привреду. Треба радити, „гледати своја посла“ и грабити напред. Ако ми не осмислимо сопствене циљеве и интересе, и ако се ми за њих не изборимо, нико нам неће обезбедити „угодан“ положај ни на Балкану ни у Европи.

Q Како оцењујеш националну безбедност Србије и региона у коме се налази? Да ли је мир у овом делу Европе оштри угрожен?

– Изазови и проблеми на Балкану се множе. Многи у свету се, изгледа, поигравају с нама на Балкану. Они гласно и јасно тврде да су проблеми на нашем полуострву само „замрзнути“, што значи да могу увек да их „одмрзну“. Тако се и понашају. Мало-мало са Запада поручују како границе на Балкану треба мењати, како се територије овде могу разменити, једнима одузети, другима припојити, њихове маказе не мирују. А ми Балканци исцрпљени смо фондом ратова за више стотина година! Нама треба мира и сарадње, толеранције и суседске солидарности, мудрости и поверења. Једноставно, на Балкану нам је потребна „дебалканизација свести“, бекство од даљих деоба, свађа и поготово ратова. Морамо се међу собом уједињавати да би се ујединили с остатком

Европе. Овако „балканизовани“ нисмо никоме потребни, ни као политички ни као економски партнери. Ето откуда вребају опасности по нашу националну безбедност. Ми морамо схватити да смо у мору Европске уније и океану НАТО-а. Зато нам је потребна јака, добро артикулисана политика и добро осмишљена и прилагођена дипломатија. То јача безбедност, то су наше најфикасније дивизије! И то нам је потребно подржати уз респектабилне оружане снаге.

О Не либиће се да у својим радовима, поред објективног и свестраног приказа прошлости, даће и визију будућности. Аргументовано и доследно критикујете грешке почињене у годинама иза нас и веома упућено и добронамерно предлагате кораке који нам могу поправити положај. Да ли они који доносе одлуке имају разумевања за Ваше примедбе и упозорења?

– Моје знање није само моје. Оно је акумулирано генерацијама, стицано у нашем друштву, на нашим школама и универзитетима, у нашој дипломатији. Има у Србији људи који далеко више знају и умеју, који више виде и који су више прошли. Дужност је свакога ко нешто зна да то и каже. Иначе, за кога чува знање? Али, обавеза је онога ко доноси одлуке од друштвене и државне важности да искористи све што постоји у том друштвеном фонду знања. Да ли се то тако дешава? Знам када се то дешавало да су и наш народ и наша држава крупним корацима ишли напред, знам да смо имали моћну привреду, изу-

зетан углед и положај на Балкану, у свету, код суседа, који су нам на свему томе завидели. Производили смо и авионе и камионе и бродове и подморнице и тракторе и комбајне и хидро и термо централе и трансформаторе и тенкове и топове и фабрике чоколаде, ципела, кекса, фабрике су правиле фабрике. И били смо више укључени у свет него да-

нас, били смо на свим меридијанима. Да је транзиција могла да крене и другим путем, показује нам пример Кине. Дакле алтернатива увек постоји, али њу треба одабрати док није касно. Треба много знати и много питати пре него што се постави путоказ кретања друштва.

О Дакле, иду ли у време и савремени међународни односи наруку кад је реч о положају српског народа, Србије, малих народа и држава у целини?

– Иду. Глобализација у свом огољеном виду, када је светом доминирала једна сила, сада је иза нас. Данас живимо живот мултиполарног света. Сједињена Америчке Државе немају више неупитни примат. Оне јесу највећа светска сила, војна (рачунајте само њених 800 база разасутих по целом свету), политичка, вредносна, научна, финансијска, економска, али нису једина. Уз бок са Сједињеним Државама је Кина, према многим параметрима, Русија, Индија, Индонезија, Бразил, на пример, БРИКС, ШОС. Данас Вашингтон не може спроводити осиюну и једнострану војну и казнену политику коју је спроводио деведесетих година прошлог века, када му је Савезна Република Југославија била стална мета. Међутим, да се разумемо – немојмо очекивати да је то крај САД и Запада. Ипак, у данашњем свету ми имамо већи маневарски простор и не треба да страхујемо да ће се поновити оно што смо преживели.

О Сигуран сам да наше читаоце занима и због чега нам није дозвоље-

но да изградимо гасовод „Јужни ток“? Има ли нас на овом руско-турском гасоводу који је ових дана почео да се гради?

– То је важно питање јер задире у крупну светску политику, а опет погађа нас на Балкану. Код нас су радови на „Јужном току“ били свечано отворени, на највишем нивоу. Већ се рачунало колико ће пара да остаје од транзита гаса преко Србије, уз обезбеђено дугорочно снабдевање гасом, маршрутом ван Украјине, јер Русија 2019. године затвара тај правац (истиче уговор). Све је дакле било завршено, финансијска конструкција (Руси све плаћају), пројектна документација, цеви су већ биле довучене у Русију на обалу Црног мора, где су, такође уз учешће на највишем нивоу, отворени радови. Међутим, Европска комисија је, већ у складу са енергетском стратегијом да не повећава гасну зависност од руског гаса, донела одлуку да се „Трећи енергетски пакет“ на територији чланица мора поштовати. То значи да руски „Гаспром“ не може бити већински власник гасовода и да се кроз гасовод не може транспортовати само руски гас, већ и гас других произвођача. Уз додатни амерички притисак, влада Бугарске одбила је да изда потребне дозволе руском гасном гиганту за постављање цеви по дну мора. Заузврат дата су америчка обећања за скуп течни гас с оне стране океана, за прикључење на европски „Јужни гасни коридор“.

Од тог коридора Бугари могу да имају вајде, али нас на њему нема. Нема нас ни на „Турском току“, за који је ових дана за рачун „Гаспрома“ почела да полаже цеви (оне од „Јужног тока“) највећа светска специјализована компанија. Циљ је да се гасовод заврши до 2019. године, када се затвара транзит преко Украјине. Треба подвући да прва цев гасовода, капацитета скоро 16 милијарди кубних метара гаса годишње, иде за потребе Турске, а остале три намењене су за потребе земаља Европске уније и оне ће, на захтев Брисела (једна, две или три), бити доведене истом трасом испод Црног мора на копнену границу Турске и Грчке. Нема никаквих назнака када би Европска комисија о томе могла да одлучује нити да ли ће у догледно време одлучивати. Погодност да се на „Турски ток“ прикључе Бугарска и Грчка је очита, а о прикључивању Србије нико не говори. ■

Душан ГЛИШИЋ